

OLVASÓNAPLÓ

SZELLEMI ÖRÖKSÉGÜNK ÚJRAÉRTÉKELÉSE

BORI IMRE: *Fejezetek irodalmunk természetrajzából.*

Forum, Újvidék, 1973.

Bori Imre könyveit mindig érdeklődéssel veszem kezembe. Az utóbbi években mind szembeötlőbb az az igény, hogy a jugoszláviai magyar irodalom, az irodalom- és kultúrtörténeti kutatások számára egyenrangú helyet biztosítsunk az egyetemes magyar törekvések relációján. Kulturális örökségünk feltárása, a már meglévők újraértékelése szükséges ahhoz, hogy a hagyományosan provinciális, peremvidéki minősítést, az idők folyamán tévesen kialakított nézeteket revidiáljuk ott, ahol az nyilvánvaló. Ennek a munkának eddigi oroszlánrészét Bori Imre végezte el, utat mutatva a kutatásokba újonnan bekapcsolódóknak.

Ha kritikusai olykor hiányossággal vádolják, azt hiszem, nem veszik eléggé figyelembe azokat az objektív nehézségeket, melyek a hagyományos értékítéletek revíziójakor jelentkeznek, s magának az újraértékelésre váró, szerteágazó, nehezen egységbe kényszeríthető anyagnak jellegét. Véleményem szerint a *Fejezetek irodalmunk természetrajzából* nemcsak »a jugoszláviai magyar irodalom értékeinek felfedezéséhez és pontos meghatározásához« járul hozzá — habár e megállapítás helyessége kétségtelen, ami irodalmunk jelenét illeti —, de felhívja a figyelmet irodalmi múltunk méltatlanul elfelejtett úttörőire, »különceire«. Munkásságuk értékeinek felmérése közben Bori Imre könyve tudatosítja és megerősíti bennünk azt a felismerést, hogy a vidékiesség vádját sokszor felelőtlenül alkalmazta az irodalmi köztudat olyan esetekben, amikor az értékelt mű keletkezési helye távol esett a hivatalos irodalmi központtól. Egyben figyelmeztetés ez számunkra, hogy a továbbiak során körültekintőbben határozzuk meg egy-egy kulturális örökségünk helyét.

Nem tudni, mi volt rosszabb: az-e, hogy visszhangtalanul maradt Loósz István Ady-, Csányi Endre Baudelaire-könyve, vagy pedig az igaztalanul, meggondolatlanul kimondott ítéleteknek köszönhető, hogy a köztudat számára újra fel kell fedezni azokat, kik a közöny ellenére, tennékellen talajunkon megpróbáltak mégis tenni valamit.

Bori könyve válogatás »az elmúlt tizenkét esztendőben a jugoszláviai magyar irodalom témájára írott« tanulmányokból, melyek már előzőleg megjelentek a Hídban, a Magyar Szó *Kilátó* című mellékletében, egy-egy szerző kötetének utószavaként, »vagy előadásként hangzottak el tudományos értekezleteken«.

Az *esztétikai gondolkodásunk történetéből* című részben a hazai esztétikai jellegű tanulmányok úttörőinek munkásságára hívja fel a figyelmet a szerző, hangsúlyozva a nyíltság és aktualitás igényét és »a szellemi izgal-

mak újdonságai iránt érdeklődés« jelenlétét, de figyelmeztet az elsősorban közállapotainkból adódó ellentmondásokra, árnyékokra.

E részben kapott helyet Loós István Adyról, Szenteleky Kornél modern művészetekről írt könyvének ismertetése, Farkas Geiza tetszésszétetikájának elemzése, majd a zentai Csányi Endre Baudelaire-könyvéről, Sinkó Ervin költészetelméletéről és Kázmér Ernő impresszionista kritikai módszeréről ír Bori Imre.

A marxizmus és irodalmi kritika kapcsolatai a jugoszláviai magyar irodalomban (41—56.) az 1918 utáni »jugoszláviai magyar irodalom konstituálódása«-val egyidejűleg »parciálisan« jelentkező »marxizmus és irodalmi kritika« vázlatzerű megvilágítását adja. E probléma fölvetése, elemzése, az előmunkálatok hiánya ellenére is, ismételtelen a szerző úttörő jellegű magatartása mellett szól, a további kutatómunka szükségességét sürgetve, amelyek nélkül az »elméleti általánosítások« nem végezhetők el.

Ezt követik a *Láng Árpád aktivizmusáról* (57—72.) és *A Szervezett Munkás irodalompolitikája* (63—82.) című írások.

A Mocsár és írója (83—88.) a fiatal regényíró, Majtényi (Markovics) Mihály első jelentősebb regényének helyét jelöli ki hazai irodalmunkban. *A Népiességünk természetrajzához* (89—110.) Móra István, Novoszel Andor, Kristály István, Cziráky Imre munkásságát körvonalazza, kimutatva népieseink legjellemzőbb sajátosságait. Az értékelést Bori nemcsak a jugoszláviai magyar irodalom szemszögéből végzi el, hanem a magyarországi népiességet is figyelembe veszi.

A háború előtti Híd (111—125. oldal) című tanulmány ismét egy mulasztást pótol, amikor a sokat emlegetett Híd-mozgalom konkrét értékeit, ti., »mi az, ami benne időállónak bizonyult, s mi maradt meg belőle történelemnek, irodalomtörténetnek«, igyekszik meghatározni.

Németh László és a jugoszláviai magyar irodalom (127—141.) című írás a magyarországi író háború előtti kapcsolataival foglalkozik. A *Gál Lászlóról* írt tanulmány (143—175.) az ötvenesztendősköltői munkásság értékelését tartalmazza. A költő verseiben jelentkező problémát csak érinti, egyben meghatározva a további kutatások feladatát.

A Napjaink éneke (177—191.) *A modern jugoszláv költészet antológiája* című összeállítást méltatja. Sinkó Ervinről, Varga Zoltán műveiről két-két írást tartalmaz a kötet: *Vox humana és Sinkó Ervin, a szépiró* 193—207 oldal), *A kötéltáncos és a Kirándulás* (209—214.) címmel.

A Tizenkét regény (215—247.) a mai jugoszláviai magyar regényirodalom jelentősebb alkotásaival, a *Vizualitás a jugoszláviai magyar költészetben* (249—255.) pedig elsősorban Tolnai Ottóval foglalkozik.

Drámák — színpad nélkül (257—283.) az 1971-es drámapályázat résztvevőinek műveit elemzi nagy vonalakban, értékelést adva külön-külön, de a pályázat egészét is figyelembe véve. Egyben utalás történik arra is, hogy a dráma igazi élete a színpad, és ebben az irányban még sok a tennivalónk a hazai drámairodalom területén.

Az olvasó jegyzetei 1970. december 17. és 1972. szeptember 13. (285—315.) között íródtak. Jelentőségük abban rejlik, hogy a keletkező, eleven irodalommal tartanak lépést, a kortársi véleményformálás magjaként illeszkednek a kötetbe, s egyben Bori Imre szerzeteagazó, mindenre kiterjedő éberségét bizonyítják újból. Irodalomkritikusunk azonnali reakciói, hozzászólásai irodalmi jelenünk problémáihoz a kortársi vélemény kialakítását segítik elő, köztudatunkat aktivizálják, hogy ne csak elvetni, de vállalni is tudjuk mai hazai magyar irodalmunkat.

A szerző ama törekvése, »hogy egy lehetséges irodalomtörténeti összefoglalás körvonalai így is kitetszenek a tanulmányokból«, úgy véljük, sikerült. Szeretnénk hinni, hogy idővel szellemi örökségünk ilyen igényű feldolgozása is megtörténik. Bori Imre eddigi munkásságát ismerve, ennek valószínűsége kétségtelen.

STOJANOVIĆ-KÄICH KATALIN